

genooten beperkt was, en hij die daartoe niet behoorde vrede – d. i. rechteloos was, zoo kon toch juist om het beginsel, dat de persoonlijkheid in zich zelve beperkt is en met haar rechten ook hare verplichtingen medebrengt, geen dienstverhouding een dergelijk karakter van onderworpenheid dragen dat de onderworpenen evenals bij de Romeinen een volkomen rechteloos voorwerp werd. Bij de Romeinen was de mensch, althans in beginsel, op privaatrechtelijk gebied óf onbeperkt rechtssubject óf object; bij de Germanen bleef hij op elk rechtsgebied, hoe verheven ook, steeds gebonden, hoe onderworpen ook, steeds mensch.

In het Romeinsche recht was de persoonlijkheid onvervreemdbaar; juist het omgekeerde was bij de Germanen het geval. Dit kwam ook hierin uit dat bij dezen de wil van een ieder zich als het ware versplinteren, of, beter nog, zich deelen kon en tegelijkertijd zich verbinden met de willens van anderen, zoodat daardoor een ten opzichte der individuen zelfstandige gemeenschapswil met eigen rechtssfeer ontstond; terwijl de Romeinen in den Staat slechts eene los van, en boven de individuen staande transcendente eenheid zagen, die wel rechten uitoefende tegenover zijne onderdanen, maar geene verplichtingen erkende tegenover dezen. De Staat als transcendente eenheid was trouwens voor de Germanen ondenkbaar, daar bij hen de Staat zich allengs ontwikkelde en, op het oogenblik dat zij met hun volksorganisatie uit het duister in de wereldgeschiedenis te voorschijn traden, wel de kiemen voor den Staat onder hen aanwezig waren, maar zij nog niet gekomen waren op het standpunt waarop de Romeinen stonden, toen zij als een volledig ontwikkelde staat op het wereldtooneel verschenen.

Voor den Germaan waren de oorspronkelijke vormen van gemeenschap de familie en het geslacht, maar de gemeenschap was zoo weinig transcendent, dat die verbanden ook hun verplichtingen hadden tegenover hunne